

köszöntője a *Művészeti Estek a Magyar Tudományos Akadémián* című rendezvénysorozat harmadik estjén

MTA Díszterem, 2022. május 23.

„A zene rendeltetése belső világunk jobb megismerése, felvirágozása és kiteljesedése. A népek legendáit isteni eredetűnek tartják. S ahol az emberi megismerés határait érzük, ott a zene még túlmutat rajtuk, olyan világba, melyet megismerni nem, csak sejteni lehet.”

Kodály Zoltán

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nem véletlenül kezdtem a mai estét ezzel a számomra legkedvesebb, már szinte vízióknak tűnő Kodály-idézzel. A mai est programja ugyanis lehetővé teszi, hogy egy újabb dimenzióval gazdagodjon szokásos fejtegetésem a tudomány és művészet kapcsolatáról, méghozzá a hit dimenziójával.

Legutóbbi művészeti estünk megnyitójában már szoltam arról, hogy a korának legmodernebb módszereit alkalmazó tudós – akinek elsődleges feladata, hogy tolja ki a megismerés határait, amennyire csak lehet –, hogyan lehet képes e határok mögé pillantani. Hogyan teheti erre képessé a művészetek által gazdagított belső világ, érzelmeink és motivációink összessége, amely hatékonyabbá teszi a tanulást, tartósabbá és egyedibbé az elraktározott emléknemeket, fokozva ezáltal a kreativitást. Ez a belső világ, érzelemgazdagság képes csak bepillantást engedni az ismeretlenbe, amiről csak sejtéseink lehetnek – mondja Kodály. Abba az ismeretlenbe, amely esetleg természettudományos módszerekkel nem is vizsgálható, tehát a hit kérdéskörébe tartozik. Ezért nem konkurenciái egymásnak a hit és a tudomány, hanem inkább komplementerei, hiszen a hit olyan kérdésekre keresi a választ, amelyeket a természettudomány fel sem tehet magának. Például: mi létezésünk értelme? Mi az eredete, küldetése nem anyagi jellegű elménknek, én-tudatunknak, szabad akaratunknak – hívhatjuk összefoglalóan úgy is: a lelkünknek?

A tudós számára a megismerés határai mögé pillantás teszi lehetővé, hogy a legjobb hipotéziseket tudja felállítani, és megfelelő irányba induljon el az ismeretlen feltárásának rögzös útján. A hit szempontjából is elengedhetetlen, hogy a művészi élmény, a katarzis révén gazdaggá tett érzelmvilág bevilágítsa az ismeretlent, méghozzá

úgy, hogy képesek legyünk a szívünkkel látni, mint a kis herceg. Így fedezhetjük fel, kellő alázattal, az anyagi világ csodáit és benne a szeretet által elvégezhető küldetésünket, ami a hit fő forrása. Így valósul meg tehát a Hit, a Tudomány és a Művészet hármassága, így támaszkodik egymásra az emberiség kulturális örökségének e három pillére.

A Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia neve csupán egyetlen szóban különbözik egymástól. Együttműködésünkkel és ma esti közös rendezvényünkkel szeretnénk bemutatni, hogy a teljes életre törekvő emberben – és egy egészséges társadalomban – művészet és tudomány sem versenytársai, hanem kiegészítői egymásnak. Találkozásukból pedig valami más, egy teljesebb életérzés születik meg. Tudomány és művészet egymásra hatva mutatják meg azt a titkot, azt az igazságot, amit a tudós és a művész az alkotómunkájuk mélyén keres.

Művészetnek és tudománynak számos hasonló vonása van. Egyrészt az, hogy a tudós életét a kutatás, a felfedezés öröme éppen úgy kitölti, mint a művészt az alkotás. És az alkotási folyamat közben is valami hasonló történik velük. „Ha egy ember dolgozik egy képen – vallja Kárpáti Tamás festőművész –, az vissza is hat rá. Az a legrosszabb, ha az ember mindenáron erőszakolni akarja azt, hogy a kép olyan legyen, mint amelyet ő elhatározott. Hagyni kell, hogy a kép is dolgozzon vissza. Tehát, hogy ami éppen úgy alakul, egy véletlen, egy folt vagy valami, akkor – ha a festő lelkileg úgy ítéli, hogy az helyes – afelé kell folytatni, és akkor a végeredmény egy közös munka a Teremtővel.”

Kutatásaink során mi, tudósok napról napra szembe-sülünk azzal, hogy nem erőszakolhatjuk rá saját elképzeléseinket kutatásunk tárgyára. Az élő vagy élettelen anyag csodái, amelyek megfejtésén dolgozunk, alázatra tanítanak minket. Egy kísérlet eredményeit nem szabad a kiindulási alaphipotézishez alakítani, annak a valóságot, az igazságot kell tükröznie, legalábbis amit az adott pillanatban annak tarthatunk. Egészen más irányt is vehet a kutatási program, mint amit eredetileg a jó iránynak gondoltunk.

A művészet Istenhez vezet közelebb bennünket – olvashatjuk ki Kárpáti Tamás több interjújából. Ezt teszi Haydn, Werner vagy Albrechtsberger zenéje is, ahogy ezt a ma este hallható zeneműveknek már címei is elárulják. Ezt teszik Kárpáti Tamás festményei. Ezt teszik a természethez és a szakralitáshoz egyaránt kapcsolódó borok – ma este a St. Andrea pincészet borai. És teheti ezt a tudomány is! A hagyomány szerint Isaac Newton így fogalmazott: „A Kozmosz csodálatos elrendezése és harmóniája csak egy mindenható és mindentudó lény tervében szülehetett meg. Ez mindörökké a legnagyobb felismerésem.” Ernest Rutherford, Nobel-díjas fizikus pedig ezt mondta: létezik egy félreértés, amely szerint „a tudósnak széles körű ismeretei következtében vallástalannak kell lennie. Ellenkezőleg: a mi munkánk Istenhez visz közelebb bennünket.”

Közös a kutatóban és a művészen a keresés szenvedélye is. Blaise Pascal matematikus, fizikus, a természettudományok fejlődésének szenvedélyes előremozdítója ezt írja: „Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna.” Vagyis már itt és most, a keresés szenvedélyével nyakig benne állunk a tér és az idő csodáiban, miközben az időn túli létezés világába próbálunk bepillantani.

A Magyar Művészeti Akadémia önmeghatározásában ez áll: „az Akadémia örökös a magyar művészeti élet szabadsága és a művészeti közélet tisztasága felett”. A Magyar Tudományos Akadémia feladata ugyanez a tudomány kapcsán. Tudomány és művészet pedig hétköznapi tevékenységeinkben is összekapcsolódik. Így van ez a Haydneum – Magyar Régizenei Központ munkájában is. A Magyar Művészeti Akadémia művészeti tárgyú tudományos és ismeretterjesztő tevékenységei által vagy a Haydneum régizene-történeti kutatásai által – amelyek a ma este felhangzó Werner- vagy Albrechtsberger-darabok bemutatását is lehetővé teszik – a tudomány szolgálja a művészetet. Ugyanakkor mi itt, a Tudományos Akadémián támogatjuk a művészeti tárgyú kutatásokat, az Akadémiai Klub

Egyesület pedig hangversenyeket és más kulturális programokat szervező, közösségépítő tevékenységével törekszik arra, hogy életünket művészeti élmények tegyék teljesebbé. Az érzelemgazdagságunkat, belső világunkat építő katartikus élmények pedig akár tudományos kutatói kreativitásunkat is növelhetik.

A mai estén a művészeté és a művészeké a főszerep. Köszönetemet szeretném kifejezni a Magyar Művészeti Akadémiának, amiért a szellemi, művészi értékeken túl anyagi forrásaival lehetővé tette a mai este megvalósulását. És szeretném köszönetemet kifejezni a Miniszterelnökségnek és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-nek szellemi és anyagi támogatásukért.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Haydn a zenéről ezt mondja: „Az én beszédemet az egész világ megérti.” Köszönöm Vashegyi György elnök úrnak, valamint az általa alapított Purcell Kórusnak és elválaszthatatlan zenekari partnerének, az Orfeo Zenekarnak, hogy ma este olyan nyelven szólunk hozzánk, amit a szívünkkel mindnyájan értünk.

Köszönöm Kárpáti Tamás, Munkácsy-díjas festőművésznak, hogy festményeivel „az anyagból képzett valamit, ami többé válik, mint az anyag”. És hogy ma este kicsit elidőzhetünk e mellett „a több” mellett.

Végül, de nem utolsósorban köszönöm dr. Lőrincz Györgynek, a St. Andrea borászat társtulajdonosának és borászájának, hogy ma este a természethez és a szakralitáshoz – ha tetszik, a tudományhoz, a művészethez és hithez – egyaránt kötődő bor mellett találkozhatunk és beszélgethetünk egymással, miközben szemünk és fülünk mellett kémiai érzékszerveinket is gyönyörködtethetjük.

Bízom benne, hogy a művészzel és az egymással való találkozás valamennyire mindannyiunkat megérint, és belőlünk is talán előhív valami transzcendens élményt, világlátást, amiről nem sejtettük, hogy bennünk is létezhet.